

УДК 378.937+378.091

DOI:

Галина Резніченко, старший викладач кафедри соціально-гуманітарної освіти
Комунального закладу вищої освіти
“Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради”

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

У статті проаналізована змістова сутність інтегральної компетентності в реалізації комплексного підходу до педагогічного управління процесом удосконалення кваліфікації вчителів образотворчого мистецтва Одеського регіону. Інтегральна компетентність розглядається в педагогічному полі методики наочного навчання основ образотворчої грамоти як найважливішого інструментарію удосконалення якісного рівня здатності вчителя образотворчого мистецтва до продуктивного вирішення завдань професійної діяльності.

Ключові слова: вчитель образотворчого мистецтва; професійна діяльність; інтегральна компетентність; післядипломна освіта; методика наочного навчання.

Лім. II.

*Halyna Reznichenko, Senior Lecturer of the Social and Humanitarian Education Department
Municipal Institution of Higher Education
“Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council”*

DEVELOPMENT OF THE INTEGRATED COMPETENCE OF THE TEACHERS OF FINE ART IN THE SYSTEM OF POSTGRADUATE-EDUCATION

The author of the article covers a new strategy of the development of postgraduate pedagogical education, which is based on the humanistic paradigm, and also defines one of the main tasks – the formation of a socially competent teacher of visual art, capable of creative search and independent solution of problems that arise in practical work with schoolchildren. It is indicated that the modern new Ukrainian school needs to be fully implemented in the practice of the teacher of artistic disciplines of the integration of constituent professional competence. In this context, a conceptual view is revealed on the organization of the educational vector of postgraduate pedagogical education at the Municipal Institution of Higher Education “Odesa Academy of Continuing Education of the Odesa Regional Council”, whose main task is to improve the quality level of the teacher’s integral competence. The article reveals the importance of scientific consideration and the use of integral competence as an important factor in the professionalization of an art teacher. The substantive essence of the key concepts “competence”, “professional competence”, “integral competence” is clarified. Integral competence is considered as the most important component of the advanced training process in the system of postgraduate education of an art teacher.

The author’s definition of the term “integral competence” is designated as “the pedagogical ability to solve multidimensional issues, complex practical tasks of the teacher’s methodological activity in the process of teaching the basics of the visual, decorative and applied arts and other types of artistic arts that are, in essence, their synergistic content, fundamental theoretical provisions and methods of practical shaping, figurative solutions in specific types of artistic and creative activities of personal awns”. The author pointed out that an integrally competent approach in the professional activity of a teacher is an instrumental means of achieving the didactic goals of a practically oriented nature. Significant is the methodological setting in the process of visual activity of students.

The materials of the article highlight the methodology for the formation of a new professional thinking based on integral competence, aimed at: effectively ensuring productive of “teacher-student” interaction and solving non-standard learning situations in the fine arts classroom; creating an atmosphere of creative learning, knowledge, teaching, creativity of each child in his own artistic and imaginative thinking and individual practical and creative independence.

The author of the article presents the result of a pilot study on the outlined problem, which characterizes the positive development of the methodology for improving the professional training of an art teacher with a qualitatively new level of integral competence

Keywords: an art teacher; professional activity; integral competence; postgraduate education; a visual teaching method.

Актуальність і проблема. Інтеграційні явища в полікультурному просторі, які надзвичайно активно відбуваються у Європі, знайшли своє відображення в системі

освіти України. Українська школа становить нові вимоги до професійної діяльності вчителя, його компетентності за спеціальністю, отриманої у закладах вищої освіти. Важливого значення

набуває рішення симпозіуму Ради Європи “Ключові компетенції для Європи”, на якому було визначено перелік таких ключових компетенцій, як от: “вивчати”, “шукати”, “думати”, “співпрацювати”, “братися за справу”, “адаптуватися” [3]. Ці вимоги стосуються і до професійної діяльності вчителів мистецьких дисциплін, які окреслені в Державній національній програмі “Освіта” (“Україна ХХІ століття”), Державному стандарті початкової та середньої освіти, положенні Концепції “Нова українська школа”. Так, нормативні документи шкільної освіти конкретизують багатофункціональну діяльність вчителя образотворчого мистецтва, і насамперед на розв’язання завдань формування у школярів комплексу базових освітніх компетенцій на заняттях дисциплін художньо-естетичного циклу, а саме, методологічних, світоглядних, загальнокультурних, комунікативних, в тому разі й предметних, ціннісно-сміслових, навчально-пізнавальних, полікультурних компетентностей [10].

У контексті нових концептуальних підходів до організації освітнього вектора художньо-естетичної підготовки школярів в національній системі освіти особливої актуальності набувають питання фахової діяльності вчителя образотворчого мистецтва з високим рівнем компетентності у сфері культури і мистецтва.

Аналіз досліджень та публікацій. Враховуючи багатовимірність предмету дослідження з визначеної проблеми, доцільно виправданим вважаємо підхід до розгляду питань з позицій комплексного теоретичного і методологічного аналізу філософських, психолого-педагогічних аспектів, що надає можливість висвітлити загальне, особливе та одиначне для вирішення завдань підвищення якісного рівня професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва на курсах удосконалення вчителів Комунального закладу вищої освіти “Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради”.

Ретроспекція поглядів на проблему виокремила певні аспекти заявленої теми статті для осмислення й системного розкриття проявів професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва в процесі педагогічного управління художньо-естетичною діяльністю дитини в освітньому векторі. Багатоплановість даної теми викликала необхідність звернення до нормативних документів щодо освіти та виховання школярів й концептуальних положень, висвітлених у дослідженнях вітчизняних вчених, а саме: філософських поглядах вчених

В. Андрущенко, І. Зязюна В. Кременя, В. Лугового, В. Лутая, М. Романенка, О. Рудницької та ін.; психолого-педагогічних концептуальних ідей С. Гончаренка, Н. Кічук, С. Коновець, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, О. Отич, Г. Падалка, В. Радкевич, В. Романця, В. Рибалка, Л. Хомич, О. Шевнюк, О. Щолокової та інших.

Професійну компетентність вчителя В. Ворніков розглядає як “відповідність цінностей і знань, здібностей і умінь суб’єкта його реальним соціальним статусам і ролям згідно належному рівню культури, моральності і права, що забезпечують йому можливість ефективно взаємодіяти з оточуючими його людьми, соціальними інститутами і організаціями” [3, 60]. Практичні виміри сучасної педагогічної освіти розглядаються на основі суттєвих концептуальних поглядів філософії освіти та педагогічних теорій. Академік І. Зязюн зазначав про те, що теорія практики має зумовлюватися філософським, педагогічним проектуванням освітнього вектору особистості в конкретному практичному вимірі, що і складає образ нової системи вищої освіти і значною мірою відповідає потребам нової української школи та держави у цілому [2]. Такий підхід до розгляду проблеми надає змогу проектувати і здійснювати освітню педагогічну практику вчителя образотворчого мистецтва на основі інтегральної компетентності. Категорія кваліфікації вчителя в традиційному розумінні у наш час стає недостатньою для практичного забезпечення освітнього вектора особистості. Більш важливим становить освітньо-кваліфікаційний рівень професійної компетентності вчителя з новим мисленням на основі інтегральної компетентності.

Враховуючи складність та недостатнє обґрунтування багатофакторного змісту професійної компетентності вчителя образотворчого мистецтва, **мета статті** полягає у визначенні шляхів і форм підвищення якісного рівня інтегральної компетентності вчителя образотворчого мистецтва, здатного вирішувати завдання нової української школи в галузі художньо-естетичного виховання підростаючого покоління молоді, а саме - формування і розвиток креативної особистості з високим рівнем професійної компетентності для життєдіяльності у різноманітних сферах співробітництва народів ринкового європейського простору, в тому разі й культурному.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв’язку із зміною умов розвитку освіти і вимог до її рівня, а також переходом до нових програм з образотворчого мистецтва для загальноосвітньої школи, з’явилася потреба значно поновити зміст

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

концептуальних основ викладання образотворчого мистецтва на курсах підвищення кваліфікації вчителів образотворчого мистецтва.

Освітня діяльність сучасного покоління школярів здійснюється в інформаційному полікультурному просторі, і в цьому сприяє доступність навчально-пізнавального матеріалу з питань теорії і практики різних видів мистецтв, викладеного у всесвітній електронній мережі Інтернет. Відповідно й вчитель образотворчого мистецтва має бути освіченим в сфері вітчизняної і зарубіжної культури, професійно компетентним на високому рівні з питань теорії і практики образотворчого, декоративно-прикладного та народного ужиткового мистецтв, театрального-декораційного мистецтва, дизайну, історії різних видів мистецтва минулого та сучасності. Розгляд цих аспектів у сучасній практичній педагогіці та методиці викладання основ образотворчої мови (грамоти) окреслених різновидів художніх мистецтв потребує високого рівня професійних компетентностей сучасного вчителя, що детермінується поліцентричністю інтеграції знань та продуктивних практичних способів дій взаємовпливу, рівнем здатності оптимально продуктивно застосовувати в педагогічній діяльності інтегральну компетентність у взаємозв'язку теорії і практики.

Використання інтегральної компетентності учителя образотворчого мистецтва є одним з ключових педагогічних ресурсів забезпечення освітньо-виховного, в тому разі й художньо-естетичного процесу в загальноосвітніх закладах середньої освіти. Саме на засадах інтеграції функціональних складових компетентнісної діяльності вчителя образотворчого мистецтва, як зазначається в наукових доробках вчених [1; 5; 7; 9], можливо на професійному якісному рівні більш продуктивно здійснювати художньо-естетичне виховання підростаючого покоління в освітньому векторі.

За останні роки стало зрозумілим, що найвища результативність професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва зумовлена рівнем його інтегральної компетентності. Інтегральну компетентність ми розглядаємо як професійну здатність вирішення багатоаспектних питань, розв'язання складних практичних завдань педагогічної діяльності вчителя у процесі навчання основ образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва та інших видів художніх мистецтв, спільних по суті за своїм синергетичним змістом фундаментальних теоретичних положень та методів практичного формоутворення й образотворення в конкретних видах художньо-

творчої діяльності особистості. Отже, розв'язання цих проблем в системі безперервної педагогічної освіти, в тому разі й на курсах підвищення кваліфікації вчителя образотворчого мистецтва, як дієвої форми підготовки вчителя, є однією із сучасних концептуальних тенденцій формування нового професійного мислення на основі інтегральної компетентності.

Пілотажне дослідження окресленої проблеми та аналіз стану практичної діяльності вчителя в системі загальноосвітніх закладах середньої освіти засвідчив, що професійна діяльність вчителя образотворчого мистецтва розглядається у сучасних наукових виданнях з питань філософії освіти, психології діяльності особистості, педагогіки творчості та мистецтва [4; 6; 7; 9]. Вимоги до професійної компетентності вчителя, який повинен уміти продуктивно організувати освітній вектор і в ньому навчально-пізнавальну й творчу траєкторію учня, потребують інтеграції зусиль при розв'язанні різнопланових навчальних завдань з доцільно методичним обґрунтуванням процесу навчання основам образотворчої мови різних видів мистецтв в нестандартних ситуаціях на уроках образотворчого мистецтва. Проте, питання щодо організації та педагогічного управління освітнім вектором, що забезпечується масивом знань, практичним досвідом в галузі різних видів мистецтв, а саме живопису, графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва, дизайну, театрального-декораційного мистецтва, народного ужиткового мистецтва, ще не знайшло наукового обґрунтування з позицій толерантної дидактики мистецької освіти й методичної доцільності практики художньо-естетичного виховання учнів нової української школи на засадах інтегральної компетентності вчителя. Аналіз стану практичної діяльності вчителів показав ознаки трансформації змісту завдань нової української школи, що потребує оновлення змісту теоретичної та практичної перепідготовки вчителів образотворчого мистецтва з позицій компетентнісного підходу. Компетентнісний підхід має велике методологічне і педагогічне значення для системи підвищення фахового рівня фахівців художніх дисциплін.

Інваріантність професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва зумовлюється широким діапазоном знань теорії і практики з основ композиції, формоутворення, образотворення, перспективи в образотворчому мистецтві, кольорознавства в живопису, знань та практичних навичок в роботі з матеріалами для створення виробів декоративно-прикладного мистецтва, що становить методичним інструментарієм

забезпечення продуктивної образотворчої діяльності школярів. Значна кількість культурно-художньої інформації потребує приведення до системності знань та продуктивних способів дій методичної діяльності вчителя образотворчого мистецтва, спрямованих на художньо-естетичний розвиток дитини. Отже, за своєю структурою професійна діяльність вчителя образотворчого мистецтва є складне дидактичне утворення із інтегрованим сплавом культурологічних, художніх знань, практичних умінь в методичному супроводі образотворчої діяльності школярів, які застосовуються з метою навчання, формування і розвитку дитини засобами різних видів мистецтв. Саме інтеграційна компетентність вчителя становить інноваційним засобом вдосконалення процесу формування і розвитку особистості учня в освітньому полікультурному просторі [6; 9]. Навіть пілотажний аналіз професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва свідчить про різні її змістові характеристики. Як засвідчили результати практики на курсах удосконалення кваліфікації Комунального закладу вищої освіти "Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради", компетентнісний підхід спроможний більш адекватно впроваджувати інноваційні педагогічні технології в освітньому векторі з індивідуальною траєкторією діяльності особистості вчителя. Методика післядипломної перепідготовки вчителя передбачає виклад теоретичного матеріалу і проведення практичних занять, зміст яких спрямовано на удосконалення набутого ще в період навчання у вищих педагогічних закладах освіти рівня інтегральної компетентності.

В своїй практиці післядипломної освіти вчителів образотворчого мистецтва ми розглядаємо такі різновиди компетентностей, що утворюють змістову сутність інтегрованої компетентності, як складової професійної діяльності, а саме: ключові, предметні, надпредметні компетентності відповідно до засвоєння змісту психолого-педагогічних дисциплін, методики викладання та спеціальних мистецьких дисциплін (образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, дизайну), а також дисциплін культурологічної підготовки (історія мистецтв, народознавство, народне мистецтво тощо); загальні, базові компетентності, що визначають рівень опанування вчителями курсів післядипломної перепідготовки, особливо молодими вчителями, змісту практичної образотворчої діяльності як дидактичного інструментарію і методичних настанов у процесі художньої навчально-творчої діяльності школярів.

Ці компетентності, інтегровані в професійній діяльності вчителя образотворчого мистецтва, конкретизують обсяг сфер прикладання професійних, метапрофесійних і соціальних компетентностей в освітньому векторі нової української школи. Перш за все професійна компетентність нами розглядається як багатовимірна інтегральна компетентність, що забезпечує розв'язання складних спеціальних завдань та практичних методичних задач художнього навчання, передбачає застосування теоретичних положень, закономірностей і методів образотворення та формоутворення, композиції, кольорознавства, наочної перспективи у галузях образотворчого, декоративно-прикладного мистецтва, дизайну. Інтегральна компетентність як багатофункціональна діяльність вчителя образотворчого мистецтва детермінується міждисциплінарними вимогами до результатів навчально-виховного процесу на заняттях образотворчого мистецтва в школі чи гуртковій роботі з дітьми. Вона утворює змістове педагогічне поле для застосування інноваційної методики навчання основ образотворчої грамоти, мови формоутворення та образотворення, як найважливішого інструментарію у вирішенні завдань професійної діяльності вчителя на основі культурного та духовного досвіду багатонаціонального народу одеського регіону. Саме інтегральна компетентність визначає здатність вчителя успішно виконувати свої професійні функції, усвідомлено здійснювати зі знанням справи методичний супровід навчально-пізнавальної творчої діяльності учнів. Окрім того інтегрована компетентність дозволяє включати не тільки професійні знання, навички й досвід в галузі образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва, а й здатність продуктивно використовувати спектр базових та інваріантних предметно зорієнтованих компонентностей особистості вчителя. Використовуючи наукові концептуальні погляди Н. Гузій [1], О. Рудницької [8], а також наукові дослідження викладених у статтях Н. Ашиток, М. Айзенбарт, А. Теплицької, Г. Удовіченко та ін. й новоінноваційні практичні досягнення в практиці вчителів образотворчого мистецтва, ми визначили основні функціональні складові інтегральної компетентності професійної діяльності учителя образотворчого мистецтва. Такими складовими перш за все є гностична, конструктивно-плануюча, організаторська, комунікативно-навчальна, що детермінуються освітньою, виховною, розвиваючою, творчою функціями, які виступають як завдання для розгляду оптимального змісту педагогічного

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

керівництва процесом підвищення кваліфікації вчителя, і як результат, удосконалення якісного рівня інтегральної компетентності. Вирішення завдань в цьому в аспекті забезпечується розробленими нами змістовими модулями курсу образотворчої діяльності вчителів у взаємозв'язку з дисциплінами психолого-педагогічного циклу. Особлива увагу на курсах приділяється практичній підготовці відповідно змісту шкільних програм "Образотворче мистецтво", "Мистецтво" з навчальних завдань "композиція", "форма", "колір", "простір", "художні техніки" [8].

Для виявлення якісного рівня інтегральної компетентності вчителя образотворчого мистецтва на початку навчання на курсах післядипломної освіти і після закінчення, ми провели пілотажне дослідження. Аналіз результатів анкетування та опитування на початку проходження курсів надав оперативну інформацію про професійний рівень компетентності вчителів образотворчого мистецтва, що дозволило з'ясувати причинно-наслідкові зв'язки суттєвих ознак вихідного стану рівня інтегральної компетентності кожного слухача курсів. Матеріали результатів дослідження стали відправною точкою розгляду змістових компонентів організаційно-методичної моделі процесу удосконалення професійної підготовки вчителів образотворчого й спонукало до визначення методичних засад та ухвалення рішень у розв'язанні питань оптимізації цього процесу. Показники якісних рівнів інтегральної компетентності визначалися в контексті теоретичної та практичної підготовки на курсах післядипломної освіти вчителів одеського регіону до вирішення завдань методики наочного навчання основ образотворчої грамоти школярів за такими критеріями оцінювання професійної діяльності вчителя образотворчого мистецтва, а саме: здатність викликати інтерес до предмета як культурно-естетичної, освітньої та творчої сфери діяльності особистості; створення мотивації до продуктивної навчально-пізнавальної та творчої діяльності школярів; доступний виклад навчального матеріалу з педагогічним супроводом образотворчої діяльності учнів; логічна послідовність пояснення програмного матеріалу з дидактичних проблем "форма", "композиція", "колір", "простір", "художня техніка (прийоми та способи виразного зображення, відтворення образу) " особистим наочним показом у формі методичної настанови; інноваційний, креативний методичний підхід до процесу навчання основ образотворчого мистецтва (викладання предмета з урахуванням

вікового розвитку дитини); творчо-змістовний підхід до методики наочного навчання школярів; прояв інтегральної компетентності як творчої особистості вчителя з високим рівнем здатності до управління педагогічним процесом в освітньому векторі кожного учня.

Попередні показники проведеного пілотажного дослідження (87 респондентів) засвідчили якісний рівень інтегральної компетентності тільки 38 %, а після закінчення занять дисципліни "Теорія і практика образотворчої діяльності" підвищилися на 62 % у 80 респондентів, відповідно на 34 % у 5 респондентів, і тільки незначно підвищився рівень у двох вчителів старшого покоління (4 %).

Висновок. Побудова процесу удосконалення кваліфікації вчителя образотворчого мистецтва, що зумовлює підвищення якісного рівня кваліфікації вчителя на заняттях з образотворчого мистецтва в КЗВО "Одеська академія неперервної освіти Одеської обласної ради" здійснюється на основі його інтенсифікації за складовими спеціальної, методологічної, психолого-педагогічної й особливо художньо-методичної компетентності. Зміст складових окреслених компетентностей передбачає активну продуктивно-діяльну, творчо-методичну практику діяльність курсантів в процесі сприйняття й усвідомлення теоретичного матеріалу. Лекційний матеріал з основ образотворчого мистецтва має гностично-культурологічний характер, що дозволяє більш активно залучати аудиторію слухачів курсів одеського регіону до творчо-методичної діяльності. При цьому значне місце приділяється удосконаленню інтегральної компетентності в процесі проведення тренінгу, майстер-класу, під час яких використовується методика наочного навчання основ образотворчого мистецтва. Наочно-інформаційне пояснення основних закономірностей образотворчої грамоти у формі педагогічного малюнка, як свідчать результати дослідження, становить важливим показником якісного рівня інтегральної компетентності вчителя, удосконалення його професійної здатності у вирішенні завдань нормативних шкільних програм "Образотворче мистецтво", "Мистецтво". Подальшого розгляду потребують питання щодо обґрунтування критеріїв визначення якісних рівнів сформованості інтегрованої компетентності вчителя-практика.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму: навч. посіб. / Н. В. Гузій. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – 156 с.
2. Зязюн І. А. Життєвий поступ людини у вимірах

РОЗВИТОК ІНТЕГРАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛЯ ОБРАЗОВОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В СИСТЕМІ ПІСЛЯДІПЛОМНОЇ ОСВІТИ

наукової і культурологічної парадигми / І. А. Зязюн // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. П. Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 15–24 с.

3. Кавалеров А. І. Євроінтеграція: Болонський процес і Україна: [монографія] / В. І. Ворніков, А. І. Кавалеров, – Одеса: Астропринт, 2012. – 232 с.

4. Коновець С. В. Теоретичні і методичні основи творчого розвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах / С. В. Коновець. Дисертація на здобуття ступеня доктора педагогічних наук; 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. – К., НАПН України, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. 2012. – 516 с.

5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навч. посібник / Н.Є.Мойсеюк. – К.: б.в., 2007. – 655 с.

6. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: Монографія / О. М. Отич; за наук. ред. І.А.Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2007. – 752 с.

7. Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: зб. матеріалів XI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. П. Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – 348 с.

8. Резніченко Г. В. Удосконалення художньої підготовки вчителя образотворчого мистецтва / Г. В. Резніченко. Наука і освіта, №10, 2009. – С.229–232.

9. Рудницька О. П. Основи викладання мистецьких дисциплін / О. П. Рудницька. – К.: АПН України, 1998. – 183 с.

10. Теплицька А. Науково-теоретичний аспект професійної компетентності: українська наукова школа / А. Теплицька // Молодь і ринок, № 10(165), 2018. – С.41–46.

11. Художньо-естетичний цикл. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів 5 – 11 класів. Затверджено Міністерством освіти і науки України. – Ірпень: ВТФ “Перун”, 2005. – 233 с.

REFERECES

1. Guzij, N. V. (2004). *Osnovy pedagogichnoho profesionalizmu: navch. posib.* [Fundamentals of pedagogical professionalism]. Tutorial. Kyiv: NPU im. M. P. Dragomanova, 156 p. [in Ukrainian].

2. Zyazyun, I. A. (2010). *Zhyttyevyj postup lyudyny u vymirah naukovoyi i kulturologichnoyi paradygmy* [Human life in the dimensions of scientific and cultural paradigm]. *Pedagogichna majsternist yak sistema profesijnyh i mysteczkyyh kompetentnostej. Zb. materialiv VI mystetsko-pedahohichnykh chytan pamiati profesora O. P. Rudnytskoi* – Pedagogical skills as a system of

professional and artistic competencies. Collection of Proceedings of VI of artistic and pedagogical readings in memory of Professor O. P. Rudnitskaya. (pp.15–24). Chernivci: Zelena Bukovyna. [in Ukrainian].

3. Kavalеров, A. I. & Vornikov, V. I. (2012). *Yevrointegraciya: Bolonskyj proces i Ukrayina* [European integration: Bologna process and Ukraine]. Monograph. Odesa. Astroprynt. 232 p. [in Ukrainian].

4. Konovecz, S. V. (2012). *Teoretychni i metodychni osnovy tvorchoho rozvytku majbutnih uchyteliv obrazotvorchoho mystecztva u vyshykh navchalnyh zakladah* [Theoretical and methodological foundations of creative development of future teachers of fine arts in higher educational institutions]. Doctor's thesis. Kyiv: NAPN Ukrayiny, Instytut pedagogichnoyi osvity i osvity doruslyh, 516 p. [in Ukrainian].

5. Mojseyuk, N. Ye. (2007). *Pedagogika: navch. posibnyk* [Pedagogy: a tutorial]. Kyiv: without Publ., 655 p. [in Ukrainian].

6. Otych, O. M. (2007). *Mystecztvo u systemi rozvytku tvorchoyi indyvidualnosti majbutnogo pedagoga profesijnogo navchannya: teoretychnyj i metodychnyj aspekty* [Art in the system of creative personality development of the future teacher of professional education: theoretical and methodical aspects]. Monograph. (Ed.). I. A. Zyazyun. Chernivci: Zelena Bukovyna, 752 p. [in Ukrainian].

7. *Pedagogichna majsternist yak systema profesijnyh i mysteczkyyh kompetentnostej* (2010). [Pedagogical skills as a system of professional and artistic competencies]. *Materialiv XI mystetsko-pedahohichnykh chytan pamiati profesora O. P. Rudnytskoi* – Proceedings of VI of artistic and pedagogical readings in memory of Professor O.P.Rudnitskaya. Chernivci: Zelena Bukovyna, 348 p. [in Ukrainian].

8. Reznichenko, G. V. (2009). *Udoskonalennya hudozhnyoyi pidgotovky vchytelya obrazotvorchoho mystecztva* [Improvement of Artistic Training of the Teacher of Fine Arts]. *Scientific and Practical Journal of the Southern Scientific Center of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine “Science and Education”*, No. 10. pp. 229–232. [in Ukrainian].

9. Rudnyczka, O. P. (1998). *Osnovy vykladannya mysteczkyyh dyscyplin* [Fundamentals of teaching artistic disciplines]. Kyiv: APN Ukrayiny, 183 p. [in Ukrainian].

10. Teplyczka, A. (2018). *Naukovo-teoretychnyj aspekt profesijnoyi kompetentnosti: ukraiyinska naukova shkola* [Theoretical Aspect of Professional Competence: Ukrainian Scientific School]. “Youth and market”. No.10 (165), pp. 41–46. [in Ukrainian].

11. *Hudozhno-estetychnyj cykl. Programy dlya zagalnoosvitnih navchalnyh zakladiv 5 – 11 klasiv* (2005). [Artistic-aesthetic cycle. Programs for general education institutions of grades 5-11]. *Approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine*. Irpen: VTF “Perun”. 233 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 08.01.2019

